

Recenzja książki:
Kompendium wiedzy o konkurencyjności,
praca zbiorowa pod redakcją Mariana Goryni
i Ewy Łązniewskiej, Wydawnictwo Naukowe PWN,
Warszawa 2009, s. 350

Problematyka konkurencyjności (zwłaszcza zaś konkurencyjności międzynarodowej) stała się w ostatnich latach ważnym przedmiotem badań, studiów oraz debaty naukowej i publicznej. Konkurencyjność pojmowana z reguły ogólnie jako długookresowa zdolność do sprostania konkurencji jest przy tym pojęciem wysoce interdyscyplinarnym, a co za tym idzie, również dość trudnym do jednoznaczego i precyzyjnego zdefiniowania. Poszczególni autorzy podejmujący tę problematykę różnią się dość znacznie przyjętą metodologią badań, podejściem do tematu oraz zakresem rozumienia terminologii. Ta różnorodność jeśli chodzi o podejście do problematyki konkurencyjności jest z jednej strony cenna i stanowi sama w sobie bogactwo, z drugiej jednak jest pewnym ograniczeniem i stwarza problemy natury teoretycznej i metodologicznej.

Literatura światowa jak i polska na temat konkurencyjności jest już co prawda dość bogata i obszerna, równocześnie jest jednak faktem, że metodologia i terminologia daleka jest od uporządkowania, ponadto bardzo często poszczególni autorzy koncentrują się tylko na pewnych jej aspektach i wymiarach. Próbą pokonania tego ograniczenia na gruncie literatury polskiej jest opracowanie zatytułowane *Kompendium wiedzy o konkurencyjności*, przygotowane pod redakcją Mariana Goryni i Ewy Łązniewskiej. Jest to praca zbiorowa napisana przez grupę Autorów związanych z Uniwersytetem Ekonomicznym w Poznaniu w ramach cieszącej się dużą popularnością serii „Kompendium wiedzy o...”.

Problematykę konkurencyjności międzynarodowej rozpatrywana może być – jak powszechnie wiadomo – na poziomie przedsiębiorstw, sektorów i branż, regionów (wspólnot lokalnych), krajów (gospodarek narodowych), bloków integracyjnych. Niektórzy (gł. niemieccy) autorzy wprowadzają też pojęcie *metakonkurencyjności* – w odniesieniu do porównań systemów ekonomicznych i modeli ustrojowych. Wiele kwestii metodologicznych związanych z tym pojęciem budzi wciąż kontrowersje i spory. Chociażby odpowiedź na pytanie, czy konkurencyjność jest pojęciem głównie mikroekonomicznym czy też jednak obejmować może również sferę makro. To właśnie ta kwestia była swego czasu przedmiotem sporu między Paulem Krugmanem z jednej a Michaeliem Porterem i Johnem Dunningiem z drugiej strony. Obserwujemy też ewolucję co do głównych nurtów dyskusji. O ile dawniej dominowała refleksja nad konkurencyjnością w sferze kosztów czy handlu zagranicznego, to dzisiaj coraz silniej dostrzega się związek tego pojęcia z teorią lokalizacji, teorią instytucji, kapitału ludzkiego i społecznego, innowacyjnością a nawet kwestiami związanymi ze społeczną odpowiedzialnością i jakością życia.

Opracowanie składa się ze wstępu i dwunastu rozdziałów merytorycznych ujętych w trzy części. Część pierwsza jest zatytułowana „Korzenie konkurencyjności w ekonomii” i składają się na nią teksty poświęcone koncepcji konkurencji w ekonomii oraz teoretycznym aspektom konkurencyjności. Część druga to rozważania na temat konkurencyjności na różnych poziomach systemów gospodarczych. Trzecia zaś, to studium międzynarodową konkurencyjnością gospodarek.

Jeśli chodzi o część pierwszą opracowania, to jest ona interesującą, syntezytyczną i generalnie poprawną formą wprowadzenia do tematu związków między konkurencją i konkurencyjnością. Rozdział pierwszy (Autorstwa M. Sulikowskiej-Formowicz i B. Jankowskiej) jest próbą przedstawienia miejsca koncepcji konkurencji w dziejach myśli ekonomicznej i ekonomii współczesnej. W drugim zaś (M. Gorynia) dokonano prezentacji istoty i definicji konkurencyjności. Omówiono też pokrótce kwestie takie, jak istota i definicja konkurencyjności, poziomy refleksi o konkurencyjności, konkurencyjność pojmowana *ex ante* i *ex post*, konkurencyjność podażowa i popytowa, wewnątrzbranżowa i międzybranżowa, na rynku krajowym i międzynarodowym, porównania konkurencyjności, itp.

Część druga omawianej książki to prezentacja konkurencyjności na różnych poziomach systemów gospodarczych. Otwiera ją rozdział trzeci, autorstwa M. Goryni, prezentujący konkurencyjność w ujęciu mikroekonomicznym, a więc na poziomie przedsiębiorstwa. Bardzo ważny i wielowątkowy jest rozdział czwarty (B. Jankowska), dotyczący poziomu *mezo*. Wydaje się, że generalnie Autorów książki w szczególnym stopniu pasjonuje właśnie sektorowy i branżowy wymiar konkurencyjności – również w odniesieniu do poziomu *mikro* i *makro*. W rozdziale tym poruszono liczne istotne kwestie szczegółowe. Należą do nich studia nad branżą i związane z tą problematyką dylematy, wkład M. Portera do refleksji nad konkurencyjnością na poziomie *mezo*, pojęcie konkurencyjności branży, determinanty międzynarodowej konkurencyjności branży, wreszcie miary międzynarodowej konkurencyjności branży. Na pochwałę zasługuje sposób prezentacji bardzo istotnej z tego punktu widzenia koncepcji M. Portera. Pewien niedosyt budzić może natomiast nieco za słabe zaakcentowanie ewolucji współczesnej gospodarki, branż i przedsiębiorstw w kierunku rozwiązań sieciowych (*networks*).

Jeśli chodzi o rozdział piąty (S. Piotrowski, D. Zenka), to dotyczy on problematyki makroekonomicznej. Uwagę Autorów zwróciły tu zwłaszcza czynniki determinujące potencjał konkurencyjny gospodarki, pozycja konkurencyjna gospodarki, miary potencjału konkurencyjnego (zdolności konkurencyjnej) gospodarki oraz międzynarodowej pozycji konkurencyjnej kraju, wreszcie relacje między stabilnością makroekonomiczną a konkurencyjnością.

W kolejnych dwóch rozdziałach: szóstym (M. Pietrzykowski) i siódmym (E. Łażniewska, P. Nowak) przedstawiono ważną i istotną problematykę konkurencyjności na poziomie lokalnym i małych regionów. Ostatnio coraz więcej o tym się mówi i pisze. Podjęcie tej problematyki zasługuje na pochwałę i uznanie, gdyż jest to ważna i stosunkowo młoda dziedzina. Autorzy związani

są z ośrodkiem poznańskim, a wiadomo, że jest sens mówić o specyfice Wielkopolski i samego miasta Poznania w tym zakresie. Chodzi tu przy tym nie tylko o konkurencyjność gmin czy regionów, ale również np. miast. W tym kontekście na większą uwagę i staranniejsze omówienie zasługiwała na przykład teoria klastrów (*clusters*). Za bardzo cenne uznać natomiast należy nawiązanie do współczesnych nurtów rozwoju nowej geografii ekonomicznej oraz ukazanie koncepcji „piramidy konkurencyjności regionalnej”, choć wątki te mogły zostać nieco bardziej rozwinięte.

Część trzecia omawianej książki to studia nad międzynarodową konkurencyjnością gospodarek. Słusznie zwrócono uwagę na wpływ polityki gospodarczej na konkurencyjność, różne aspekty polityki Unii Europejskiej (w tym znaczenie Strategii Lizbońskiej), rankingi konkurencyjności czy też miejsce Polski w rankingach. W otwierającym część trzecią rozdziale ósmym pt. *Wpływ polityki gospodarczej na konkurencyjność* (T. Kowalski, D. Zenka) zaprezentowano zwłaszcza związki pomiędzy wybranymi aspektami polityki gospodarczej (polityka pieniężna, fiskalna, kursowa, polityka instytucjonalna banków centralnych) a konkurencyjnością. Uwzględniono też specyfikę polityki gospodarczej w okresie transformacji. W dalszej części książki znalazło się też miejsce na refleksję na temat prawnych uwarunkowań polityki konkurencyjności i jej powiązań ze wspieraniem konkurencyjności (S. Piotrowski). W rozdziale 10, mającym charakter bardziej empiryczny i porównawczy, pt. *Metodologia badań konkurencyjności – rankingi konkurencyjności* (B. Jankowska) zaprezentowano najważniejsze rankingi konkurencyjności oraz rankingi dotyczące wybranych jej aspektów. Uwzględniono tu m.in. *The World Competitiveness Yearbook*, *The Global Competitiveness Report*, *Human Development Index*, *Transparency International Corruption Perceptions Index*, *Index of Economic Freedom*. Przedstawiono też pokrótce metodologię badań oraz mocne i słabe strony omawianych indeksów.

Niezwykle interesującą i inspirującą częścią pracy jest rozdział dotyczący konkurencyjności Unii Europejskiej na tle założeń Strategii Lizbońskiej (E. Łązniewska, P. Nowak). W opracowaniu ukazano istotę Strategii Lizbońskiej, redefinicję jej założeń dokonaną w 2005 r., wreszcie realizację jej założeń i źródła porażek w tym zakresie – w wymiarze ogólnoeuropejskim oraz z perspektywy Polski.

Zamykający książkę rozdział dwunasty (E. Łązniewska, W. Nowiński) dotyczy naszego kraju. Są to refleksje na temat miejsca i pozycji Polski w wybranych rankingach, pozycji konkurencyjnej Polski względem największych gospodarek wschodzących, pozycji konkurencyjnej oraz zdolności konkurencyjnej Polski na podstawie podstawowych mierników społeczno-gospodarczych. Ukazano też założenia rządowej strategii na rzecz wspierania konkurencyjności międzynarodowej Polski.

Podkreślić należy, że omawiane opracowanie uznać należy za udane, ambitne i reprezentujące wysoki poziom naukowy. Poruszono w nim większość istotnych dla sprawy zagadnień i uczyniono to w sposób wysoce profesjonalny, choć jednocześnie – jak podkreślają Autorzy – nie jest jego celem wchodzenie

w kwestie szczegółowe. A przecież pogodzenie tych celów: wysokiego poziomu merytorycznego, kompleksowości oraz zwięzłości nie jest sprawą prostą.

Autorzy pracy, a zwłaszcza jej redaktorzy, są uznanymi specjalistami w omawianej dziedzinie. Fakt, że opracowanie jest dziełem zbiorowym pozwala poszczególnym Autorom na ukazanie swoich szczególnych obszarów badawczych i obszarów największych kompetencji, z drugiej jednak w sposób naturalny powoduje, że tekst może być miejscami nie w pełni spójny i trochę momentami nierówny.

Istotnym walorem książki jest jej syntetyczny i komunikatywny charakter. Praca jest niewątpliwie łatwa w odbiorze i prezentuje w stosunkowo zwięzły sposób cały szereg zagadnień. Autorom udało się w zgrabny sposób ująć problematykę konkurencyjności analizując ją na różnych poziomach. Za sprawę szczególnie interesującą uznać należy poruszenie w pracy ważnej kwestii konkurencyjności branż, regionów oraz na poziomie lokalnym.

Jest oczywiste, że Autorzy skoncentrowali się na wybranych aspektach zagadnienia. Pełne ukazanie złożonej problematyki konkurencyjności w ramach jednej książki nie jest chyba możliwe. To czego trochę zabrakło, to zaprezentowanie konkurencyjności w kontekście globalizacji (koncepcja kapitalizmu globalnego, aliansowego i bazującego na wiedzy J. Dunninga), ewolucji spojrzenia na konkurencyjność, bliższego przedstawienia związków konkurencyjności z innowacyjnością, współczesnych poglądów na ewolucję podejścia do polityki wspierania konkurencyjności i wybranych strategii w tym zakresie. Na nieco szersze uwzględnienie zasługiwała też kwestia związków konkurencyjności z jakością instytucji oraz kapitału społecznego i ludzkiego (w tym relacji konkurencyjność a społeczna odpowiedzialność). Można też było ukazać pokrótce źródła sukcesu niektórych krajów najlepszych z punktu widzenia konkurencyjności (np. USA czy Finlandii). Zdaniem recenzenta pozostaje też sprawą otwartą, czy konkurencyjność małych regionów postrzegana być powinna jako przykład analizy mezoekonomicznej czy też raczej jednak makroekonomicznej.

Jeśli chodzi o Unię Europejską i Polskę, to dodać należy, że wspieranie konkurencyjności wiązane być powinno nie tylko z polityką konkurencji (to zostało być może nieco jednostronnie wyeksponowane), ale też z polityką przemysłową, spójności (regionalną), koncepcją rynku wewnętrznego, innowacyjnością. Warto się też zastanowić jaka ewolucja Strategii Lizbońskiej jest pożądana z punktu widzenia krajów, takich jak Polska (związek polityki wspierania konkurencyjności z polityką spójności). Nie bez znaczenia jest też kwestia docelowej wizji Unii Europejskiej.

Zdaniem recenzenta bibliografia pracy jest bogata i wielowątkowa, chociaż nie wyeksponowano w niej dostatecznie nazwisk kilku ważnych autorów, m.in. J. Dunninga, T. Hamalainen.

Pomimo pewnych uwag krytycznych stwierdzić należy, że książka *Kompendium wiedzy o konkurencyjności* może być uznana za ważną publikację na polskim rynku wydawniczym w omawianym zakresie i dobrze wpisuje się w całość innych publikacji przygotowanych przez krajowych autorów na ten temat, które ukazały się w ostatnim czasie. Złożona problematyka zwią-

zana z konkurencyjnością została w opracowaniu przedstawiona syntetycznie, prostym i zwięzłym językiem. Wyszukiwanie informacji ułatwia ponadto alfabetyczny wykaz haseł oraz umieszczone na marginesach definicje.

Opracowanie przeznaczone jest przede wszystkim dla studentów nauk ekonomicznych, zarządzania czy też stosunków międzynarodowych. Skorzystać z niej mogą też pracownicy naukowci czy nauczyciele, w pewnym stopniu również osoby pragnące pogłębić swoją wiedzę w zakresie polityki gospodarczej.

Tomasz Dołęgowski

Kolegium Gospodarki Światowej
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie